

Radna prava na agendi političkih partija

Ivan Vejvoda

U oblasti radnih prava u Srbiji postoji značajan raskorak između prava koje postoje na papiru i načina na koji se ta prava ostvaruju na terenu. Prilikom donošenja pravnih akata koji regulišu ovu oblast težište se stavlja na interes poslodavaca, a njihovi predlozi i sugestije u toj oblasti imaju uspješniji prodor do donosioca odluka. Uloga sindikata kao glavne brane protiv zloupotrebe zaposlenih od strane njihovih poslodavaca je oslabljena, a institucija socijalnog dijaloga u praksi ne ispunjava svoju ulogu uravnoteženja interesa poslodavaca i zaposlenih. S druge strane, zaposleni u Srbiji se u nemalom broju suočavaju sa nizom poteškoća u svojoj svakodnevici kao što su manjkavi uslovi kada je bezbednost i zdravlje na radu u pitanju, rad na crno, zloupotreba rada van radnog odnosa, neplaćen prekovremeni rad, rodna diskriminacija kao i otežen pristup zdravstvenom osiguranju, pravu na bolovanje ili na godišnji odmor.

Imajući u vidu navedeno, radna prava su značajna za veliki broj građane, te treba postaviti pitanje kako se prema njima odnose političke partije u Srbiji. Kako se u njihovim političkim programima artikuliše stav o temama iz oblasti radnog prava, za šta se zalažu i protiv čega se bore, na koji način se partije ili njihovi predstavnici zalažu za unapređenje stanja u ovoj oblasti i kako reaguju kada su suočeni sa pitanjima koji se odnose na nju?

Kod velikog dela parlamentarnih i aktivnih vanparlamentarnih stranaka tematika radnih prava u njihovim programima ne zauzima značajno mesto. Zapravo, iako se u svim programima nalazi deo koji se odnosi na socijalna prava, koji mahom među sobom imaju veliki broj dodirnih tačaka, radna prava u većini slučajeva čine slabo pokriven deo stranačkih programskih dokumenata. Konsensus, većinom, postoji o podršci sindikatima i sindikalnom delovanju, kao i o podršci socijalnom dijalogu između države, privrede i sindikata. Isto je kada je u pitanju protivljenje diskriminaciji žena pri zapošljavanju i na radnom mestu, pogotovo u pogledu materinstva i u naglašavanju potrebe za reformom sistema penzijskog osiguranja. Pre nego što se pristupi pregledu specifičnosti stranaka u programskom odnosu prema radnim pravima treba napomenuti da su, većinski, predložene mere opšteg karaktera tj. ne ulazi se značajno u konkretne poteze koji bi se preduzeli kako bi se željeno ostvarilo.

Kada se radi o daljoj programskoj pokrivenosti ove oblasti, među strankama koje čine vlast, Srpska napredna stranka u svom programu ističe da će poštovati sve konvencije i preporuke, ratifikovane i neratifikovane, Međunarodne organizacije rada (MOR) i Evropske socijalne povelje. Takođe se zalažu za borbu protiv sive i crne ekonomije.¹ Među rukovodećim principima u sprovođenju socijalne politike navo-

¹ https://www.sns.org.rs/sites/default/files/bela-knjiga_0.pdf, str. 11

de se pravo svih radnika na pravičnu naknadu koja je dovoljna za pristojan životni standard za njih i njihove porodice, pravo zaposlenih na slobodno udruživanje u nacionalne i međunarodne organizacije radi zaštite ekonomskih i socijalnih interesa i pravo na kolektivno pregovaranje.² Najveći koalicioni partner SNS Socijalistička partija Srbije navodi da je osnova njenog političkog programa demokratski socijalizam, koji podrazumeva porast društvenog blagostanja, bolje i pravednije uslove rada, veću zaposlenost i zarade. SPS sebe identifikuje kao „autentičnu stranku levice“,³ a u kontekstu radnih prava ističe da „stepen ostvarenja ciljeva kao što su pravo na rad i pravična naknada za rad, pravo na socijalno-materijalno obezbeđenje, obezbeđenje humanih uslova rada, poštovanje najviših standarda zaštite na radu, zdravstvena zaštita radnika i njegovih članova domaćinstva biće mera uspešnosti svake politike“.⁴ U programu se nekoliko puta naglašava potreba za sticanjem novih znanja i veština kod radnika kao i omogućavanje stručnog i profesionalnog osposobljavanja tokom čitavog radnog veka.⁵

Među strankama koje pripadaju opoziciji, Demokratska stranka više puta u programu naglašava da je cilj stranke stvaranje većeg broja kvalitetnih i dobro plaćenih radnih mesta.⁶ Uz to navode da je obaveza stranke da unapređuje „sve institucije koje štite sigurnost i prava građana, od ustanova pravne države do regulisanja radnog prava, socijalne sigurnosti i penzijskog sistema“.⁷ Socijaldemokratska stranka se zalaže za reformu tržišta rada, delotvorniju raspodelu sredstava za aktivne mere zapošljavanja i mere radi podsticaja samozapošljavanja. Podvlači se potreba za fleksibilnijim tržištem rada koje neće ugroziti stečena prava radnika i pravo na dostojanstven rad.⁸ Zapravo u svakom odeljku programa u kojem se pominju prava radnika ponavlja se potreba za zaštitom stečenih prava radnika, tako i pri navođenju potrebe za izmenom Zakona o radu, sa svrhom povećanja radne snage.⁹

Program Narodne stranke odlikuje najrobustniji segment vezan za radna prava. U njemu se govori o tome da interes kapitala i liberalizacija tržišta ne smeju ugroziti egzistenciju radnika kao i da se razvoj ne postiže pretvaranjem Srbije u zemlju jeftine radne snage i eksploatisanih radnika.¹⁰ Insistira se na maksimalnom poštovanju prava radnika i najboljim uslovima za obavljanje rada ali i na nadzoru nad tim uslovima. Narodna stranka zalaže se za poništenje izmena i dopuna Zakona o radu, izdvajajući odredbe o otkaznim razlozima, disciplinskim sankcijama, otkaznom postupku i nezakonitom otkazu kao posebno problematične.¹¹ Levica Srbije u svom programu zagovara povećanje minimalne cene rada, uz dogovor sa sindikatima i poslodavcima. Inovativno u odnosu na druge stranke, Levica Srbije smatra da je potrebno uvesti besplatno obrazovanje radnika za kontrolu i učešće u upravljanju preduzeća, kao i da zakonima treba omogućiti i podstaći radničko akcionarstvo i učešće radnika u upravljanju i kontroli preduzeća. Pored toga, predlaže se da se u velikim kompanijama uvede obaveza postojanja radničkog direktora i učešća predstavnika radnika u upravnom odboru preduzeća.¹²

2 Ibidem str. 30

3 <https://www.sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf> str. 26

4 Ibidem str. 27

5 Ibidem str. 26

6 <http://www.ds.org.rs/fajlovi/dokumenta/ds-program.pdf> str. 9 i 18

7 Ibid str. 10

8 <http://www.sds-org.rs/o-nama/dokumenti/program/> str. 6

9 Ibidem str. 14

10 <https://www.narodna.org.rs/files/000/000/000/2/c8953ed840dbe17af802a2612d5c0020114ff75c.pdf> str. 14

11 Ibidem

12 <http://levicasrbije.rs/program/>

Demokratska stranka Srbije zalaže se za permanentno usklađivanje sa tržišnim uslovima rada i evropskim zakonodavstvom i razvoju i unapređivanju fleksibilnih oblika rada putem institucije privremenog zapošljavanja, za uvođenje posebne zaštite roditelja sa teško obolelom decom i za zaštitu dostojanstva na radu.¹³ Nova stranka isto zagovara fleksibilnije uslove zapošljavanja u svrsi povećanja zaposlenosti, tome još dodaju i niže poreze na rad.¹⁴ Pokret slobodnih građana se protivi da Srbija postane zemlja jeftine radne snage i smatra da dužnost države spreči iskorišćavanje prava radnika. Navode da će insistirati na poštovanju garantovanih prava radnika, suzbijanju prekarnog rada, a podsticati mobilnost radnika uz puna radna prava i socijalnu sigurnost.¹⁵ Pokret „Ne davimo Beograd“, iako deluje lokalno, najčešće u javnosti od političkih aktera pokreće radnopravne teme te ih je značajno navesti. Njihov stav je da su kvalitetna i sigurna radna mesta nezamenjiv činilac pravedne raspodele društvenog bogatstva i suzbijanja siromaštva. Smatraju da je društvena odgovornost Grada Beograda da kao poslodavac postavi i unapređuje standard zaštite radnih prava i sa privatnim preduzećima koja konkurišu za javne nabavke i subvencije grada kao preduslov postavi da imaju iste uslove rada za njihove radnike kao i one koje zapošljava grad, kao mera unapređenja položaja radnika u privatnom sektoru. Takođe se zalažu da gradski organi omoguće pružanje pravne i savetodavne podrške radnicima na teritoriji grada čija su prava ugrožena.¹⁶

Kao lakmus test odnosa prema radnim pravima može se iskoristiti donošenje Zakona o izmenama i dopunama zakona o radu, koji je izglasan u Narodnoj skupštini 18. jula 2014. godine. Proces donošenja ovog zakona i njegov sadržaj suočili su se sa nizom kritika kako opozicije tako i sindikata i civilnog društva. Neke od zamerki koje su se mogle čuti je da se umanjuju troškovi poslodavca u odnosu na zaposlene, da se umanjuju individualna prava zaposlenih kao i zanemarivanje potrebe za približavanjem režima rada u radnom odnosu i van radnog odnosa.¹⁷ Takođe se navelo da zakon dovodi do smanjenja sindikalnih prava time što se umanjuju prava sindikalnih poverenika, a kao štetno navedeno je odbijanje proširenog dejstva kolektivnih ugovora. Pored navedenog, zamerke su postojale i na promenu koncepta minulog rada kao i na ukidanje plaćanja otpremnine za ceo staž zaposlenog.¹⁸ Na polju politike stav prema zakonu nije išao duž linije ideološkog sklopa već je opredeljuće bilo da li se pripada vladajućoj koaliciji ili opoziciji, pri čemu su stranke unutar vladajuće koalicije branile izmene navodeći da zakon omogućava lakše zapošljavanje i da se kroz njega približava evropskom zakonodavstvu te da će obezbediti ukрупnjavanje sindikata¹⁹. Sa druge strane, predstavnici opozicije su navodili da će zakon dovesti do rasprodaje radne snage i da se zaposlenima obara cena rada i umanjuje radna prava u interesu poslodavaca.²⁰ Na kraju kada je došlo do glasanja 18. jula 2014. godine za izmene su glasali poslanici SNS, SPS, PUPS, JS, NS, SVM i SPO, dok su protiv bili poslanici koji pripadaju DS, SDS, LSV i SDA.²¹

13 <http://www.dss.rs/program-stranke/>

14 <https://novastranka.rs/politika-nove/program-ekonomskih-reformi/>

15 <https://pokretslobodnih.rs/dogovor381>

16 <https://nedavimobeograd.rs/program/>

17 <http://www.centaronline.org/userfiles/files/publikacije/fcd-analiza-efekata-primene-izmena-i-dopuna-zakona-o-radu.pdf> str. 57

18 <https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1204648>

19 <https://www.blic.rs/vesti/politika/izmene-zakona-o-radu-stupile-na-snagu/6hv5j6d>

20 https://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2014&mm=07&dd=17&nav_id=877755

21 <https://otvoreniparlament.rs/glasanje/2383>

Isto tako možemo posmatrati odnos politike prema pravima radnika putem zabrinjavajuće učestalim pogibijama radnika na radnom mestu, uglavnom u oblasti građevinarstva. Kao vest koja je najčešće odjekulna u tom pogledu možemo navesti smrt dvojice radnika na gradilištu Beograda na vodi 14. septembra prošle godine, samom činjenicom da je smrt radnika pratilo i teret brojnih spornih tvrdnji i sumnji koje prate taj projekat. Reakcija vlasti došla je sa vrha kada je predsednik Vučić pored izražavanja nade da će nadležni organi ispitati slučaj stupio u relativizaciju smrti radnika navodeći statistke smrtnosti u toj branši u svetu, u smislu da su slični događaji, koliko god tragični, očekivani.²² Reakcija opozicije nije bila velikog intenziteta. Borko Stefanović, predsednik Levice Srbije, i Saša Janković, tadašnji predsednik Pokreta slobodnih građana su događaj prokomentarisali u negativnom kontekstu na društvenim mrežama.²³ Jedina politička organizacija koja je imala aktivniju reakciju na navedeni događaj bio je pokret „Ne davimo Beograd“. Oni su povodom smrti na gradilištu organizovali istog dana protest ispred zgrade Vlade pod nazivom „Koliko vredi život u Srbiji?“. Skup je zapravo bio pomen svim poginulim radnicima u Srbiji sa željom da se ukaže na teške okolnosti sa kojima se radnici suočavaju. „Ne davimo Beograd“ je najaktivniji na političkoj sceni kada se radi o ukazivanju na potrebu promene stanja u meri u kojoj se država stara o i štiti prava radnika.

Na kraju ostaje da se pitamo da li su programi stranaka samo mrtvo slovo na papiru? Da li je moguće da ideološka opredeljenja i stavovi koji se nalaze stranačkim programima dožive svoju materijalizaciju u samom delovanju političkih partija? Šta uzrokuje davanje prednosti pravima poslodavaca u odnosu na prava radnika od strane stranaka u vlasti, iako se to kosi sa njihovim programskim opredeljenjem?

22 <https://rs.n1info.com/Vesti/a420231/Sve-nadlezne-institucije-cute-o-detaljima-pogibije-radnika.html>

23 <https://informer.rs/vesti/drustvo/400058/ovi-stvarno-bolesni-opozicija-koristi-tragediju-radnika-beogradu-vodi-skupljanje-politickih-poena>